

Yeni İnsan Yayınevi
Tarih Serisi

Ahmet Şimşek

1997 yılında Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakóltesi Sosyal Bilimler Eğitim Bölümünden (Tarih yan alanı) mezun oldu. Gazi Üniversitesinin; Sosyal Bilimler Enstitüsünde 2000 yılında yüksek lisans, Eğitim Bilimleri Enstitüsünde 2006'da doktora tezlerini, tarih eğitimi alanından verdi. 2010'da tarih eğitimi doçenti, 2016'da ise profesörü oldu. Gazi, Ahi Evran, Marmara, Sakarya, İstanbul üniversitelerinde çalıştı. Yazar son 10 yıldır tarihyazımı ve metodolojisi alanında ağırlıklı olmak üzere tarih eğitiminde yayın üretmeye devam etmektedir. TUHED (Türk Tarih Eğitimi Dergisi) ile *tarihyazımı* dergilerinin Başeditörü, Tarihyazımı Çalıştaylarının eş başkanı, ISHE (Uluslararası Tarih Eğitimi Sempozyumu) Düzenleme Kurulu Üyesidir. *Türkiye'de Tarihyazımı, Tarih Nasıl Yazılır* (2011), *Tarih için Metodoloji* (2011), *Tarih için Metodoloji* (2015), *Türk Tarihçileri* (2016), *Dünyada Tarihçilik* (2017), *Yaşayan Türk Tarihçileri* (2017), *Türkiye'de Tarih Eğitimi* (2017), *Akademik Tarihçilik* (2017) *Dünyada Türk İmajı* (2018), *Türk Tarihinin ve Tarihçiliğinin Meseleleri* (2019), *Modern Türkiye Tarihi* (2019) ve *Tarih Ders Kitaplarında İmajlar: Devletler Halklar Kişiler* (2019) gibi kitapların editörü, *Gerçekten Öyle mi Olmuş?* (2019), *Türk Tarihçiliğinde Tezler, Teoriler* (2020) kitabının ortak yazarıdır.

Halen, İstanbul Üniversitesi – CerrahpaŐa, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakóltesinde Prof. Dr. olarak çalışmaya devam etmektedir. Evlidir. Selim ve Sinan'ın babasıdır.

DÜNYADA TARİHÇİLİĞİN GÜNDEMİ

Editör

Ahmet Şimşek

Zahit Atçıl - Fatih Durgun - Necmettin Alkan
Resul Alkan - Güneş Işıksel - Serhan Afacan
Kürşat Yıldırım - Tibet Abak - Hilal Görgün
Selçuk Esenbel - Tufan Turan

Yeni İnsan Yayınevi-245
Edebiyat Serisi-48
Dünyada Tarihçiliğin Gündemi
I. Baskı, İstanbul, Kasım 2020
ISBN: 978-605-7764-??-?
Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Şimşek
Editör: Ahmet Şimşek
Kapak Tasarım: İrem Derya
Dizgi: İrem Derya
Sertifika No: 12186

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti. 2020
İçerenköy Mah. Değirmenyolu Sokak Kutay İş Merkezi B Blok
No:18 Kat:2 Büro:6 Ataşehir/İstanbul
Tel: (0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)
[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)
twitter.com/yeniinsanyayinevi

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli /Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 36150

DÜNYADA TARİHÇİLİĞİN GÜNDEMİ

Editör

Ahmet Şimşek

Zahit Atçıl - Fatih Durgun - Necmettin Alkan
Resul Alkan - Güneş Işıksel - Serhan Afacan
Kürşat Yıldırım - Tibet Abak - Hilal Görgün
Selçuk Esenbel - Tufan Turan

YENİİNSAN

İÇİNDEKİLER

Önsöz	
Ahmet Şimşek	9
Amerika’da Tarihçilik Gündemi	
Zahit Atçıl	15
Milli Tarih Yazımı ve Global Tarihçilik Açısından 2000’li Yıllarda İngiliz Tarihçiliğinin Gündemi	
Fatih Durgun	35
Almanya’da Akademik ve Popüler Tarihçiliği’nin Gündemi	
Necmettin Alkan, Resul Alkan	53
21. Yüzyılın İlk Yirmi Yılında Fransa’daki Tarihyazımsal Yönelimler Üzerine Kısa Bir Değerlendirme	
Güneş Işıksel	77
Günümüz İran Tarihçiliği	
Serhan Afacan	89
Çin’de Tarihçiliğin Gündemi	
Kürşat Yıldırım	109
Rus Tarihçiliğinin Gündemi: Yeni Bir Söylem İnşası	
Tibet Abak	137
21. Yüzyılda Mısır’da Tarihyazımı: Darbeler ve Devrimler Arasında Bir Müsvedde Olarak Tarih	
Hilal Görgün	167
Japonya’da Modern Tarihyazıcılığı Akımları	
Selçuk Esenbel	197
İspanya’da Tarihçiliğin Gündemi	
Tufan Turan	209

Önsöz

Tarih disiplinin, Newton'ları, Lavoisier'leri ya da Darwin'leri var mıdır? Tarih alanında bir fizik, bir kimya ya da biyoloji alanındaki gibi çığır açıcı, süregelen bilgi üretim mekanizmalarını farklılaştırmış devrimler oldu mu? Bu soruya çoğu tarihçi, ya bundan emin olamadığını söyleyerek ya da her biri kendi ülkesinden, daha çok da uzmanlık alanından olmak üzere ismi temeyyüz etmiş tarihçileri dile getirerek cevap verecektir. Bu çok yanlış olmamakla birlikte denilebilir ki insanlığın, ilk geçmiş merakı ve bunu gidermek için yaptığı girişimlerden bugüne kadar, Tarih alanı da farklı bilgi üretme mekanizmaları/tarzları sergilemiştir. Dolayısıyla bu büyük farkları yaratan, dünyada tarihyazımının seyrini değiştiren büyük tarihyazım ustalarının varlığı kadar, tarihin de her dönemde ve her coğrafyada farklı şekilde yazıldığı söylenebilir. Bu durum, tarihyazımının geçmişine genel olarak bakıldığında kolayca fark edilebilir.

İnsanlığın geçmişini merak edişi ve araştırmasının bir sonucu olarak düşünülen tarih, ilk başlarda *mitoloji* ve *efsane* formlarıyla kendini gösterdi. Sözlü kültürün egemen olduğu zamanlarda ve toplumlarda destan ve efsaneler, sadece geçmişin bilgisini değil, aynı zamanda toplulukların ortak hafızalarını içerdi, böylelikle topluluğun geçmiş bilgisi ve deneyimlerini yeni kuşaklara aktardı. Zaman içinde yazının bulunmasıyla geçmiş bilgisi de hafıza dışında kayıt altına alınmaya başlandı. Antik Yunan'da ortaya çıkan *logograflik* (habercilik) ve bunun doğurduğu düşünülen Tarihin bir yazım türü olarak ortaya çıkışı, Herodotos'un *Historia'sı*yla başlatıldı. Ortaçağda kilise günlükleri ve hanedan kronikleri ya-

nında, bunlara çok benzer bir içeriği sunma çabasında olan müstakil tarih çalışmalarıyla yazım formları bir anlamda çeşitlendi. Hümanizmanın insani varoluş kaygısını ön plana çıkarmasıyla, Machiavelli gibi bilginler, tarihe daha dünyevi bir rol biçtiler. Batı Rönesansı, Reformu ve Aydınlanması, tarih alanındaki yazım tarz ve perspektiflerini daha da zenginleştirdi. Aydınlanmacıların katkısıyla beliren modern bilim alanındaki gelişmeler, tarih alanının hem tanımlanmasını sağladı, hem de araştırma ve yazma metodolojisini biçimlendirdi. Bu bağlamda 19. yüzyılda bir disiplin olarak Tarih, aslında o zamana kadar geçmişe ilişkin tüm çalışmaları, belki yeni bir amaç için bir anlamda kendince “temize çeken” anlayışa sahipti. Her ne kadar uluslaşma süreçleri her devlete, kendi milletinin tarihini yazdırmayı öğütlemiş olsa da bunun yolu konusunda Ranke'nin “*Nasıl olduysa öyle*” düsturu çerçevesinde bulunduğu metodoloji, sonraki araştırma ve yazım tarzlarının da büyük ölçüde hem belirleyicisi hem de eleştiri noktası oldu. Akademik olarak tanımlanan bu tarihçilik, “şanlı geçmişi” yeniden kurma peşindeki devletlerin arşiv belgelerine daha çok ağırlık verdi. Şüphesiz bunda dönemin ruhunun ve beklentilerinin büyük etkisi vardı. Bu süreçte siyasi ve askeri tarih çalışmaları, uluslaşma çabalarıyla paralel yürüdü. Buna karşın Alman tarihselciliği, sosyal bilimler bağlamında daha kültürel ve sosyal vurgular yapsa da akademik tarihçilikteki genel görünüm pek değişmedi. Ta ki 1929'de Fransa'da, bir dergi çevresinde oluşan Annales'e kadar. Fevvr, Bloch ve Braudel'in öncülüğünde biçimlenen Annales, tarih araştırma ve yazımına yeni soluklar getirdi. Uzun dönemlerin tarihini daha bütüncül bir yaklaşımla ve tabandan tavana doğru bir bakış açısıyla, daha nicel (bilimsel) verilerle yazmayı önemsemi. Sonrasında tarihin ne'liği ve nasıl olması gerektiği üzerine tartışmalar gitgide arttı.

1960'larda Modern bilime getirilen epistemolojik ve metodolojik kökten eleştiriler bağlamında sosyal bilimlerdeki yeni konumlanışlar, tarih alanında da kendini gösterdi. Yazılan tarihin her ne kadar belli araştırma pratiklerine dayansa da metinsellikten ve metnin verdiği imkânlardan (aslında kastedilen sınırlılıktı), kendini kurtaramayacağına ilişkin eleştiriler, yeniden anlatı ve metinsellik üzerine kafa ulmasını sağladı. Bu çerçevede özellikle White'ın bir metin olarak tarihi ele alışı ve onda çeşitli edebi

unsurları tespitle yaptığı çözümlenmelerle tarihyazımı yeni bir döneme girmiş de oldu. Sosyo-ekonomik tarih, bölge çalışmalarının bir parçası olarak tarih, hermenötik tarih, makro tarih, mikro tarih, global tarih vs. yeni yaklaşım ve teoriler, aslında geçmişin bilgisi olarak tarihe biçilen yeni rolleri de bir anlamda gösterdi. Bu minvalde bakınca aslında tarih alanının da birçok Newton' u Darwin' i, Lavoisier' i olduğu anlaşılır.

Tarihyazımı alanındaki bu önemli değişim ve dönüşüm noktalarının her biri şüphesiz ki yukarıda isimleri sayılan tarihçilerce gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede bir akış şeması çıkarılacaksa, Antik dönemde *Herodotos* ile başlatılan geleneksel tarihyazımı, modern dönemde *Ranke* ile akademik biçime yönelmiş, *Braudel* merkezde olmak üzere *Annales* çevresi tarihçilerle araştırma ve yazım biçimlerini zenginleştirmiş, Postmodern dönemde ise *White* merkezde olmak üzere diğer katkı sağlayanlarla birlikte yazım tarzlarını kökten eleştirerek/ değiştirerek yoluna devam etmiştir.

Gerek tarihyazımının süreç içinde paradigma boyutunda farklılaşması, gerekse bu süreçte ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, dünyada farklı ülke tarihçiliklerini öyle ya da böyle etkilemiştir. Soğuk Savaş döneminin son bulduğu, küreselleşmenin sadece söylem olarak da değil, bizzat sosyo-ekonomik-kültürel etkileriyle yaşandığı 2000' li yıllarda ülke tarihçilikleri, özellikle kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla değişmişlerdir. Akademik dünyada farklı ülkelerindeki tarihçilerin dijital imkanlar üzerinden kurdukları ilişkiler ve paylaşımlarla, yeni tarihyazım ve araştırma yaklaşımları daha ulaşabilir olmuş, bu da tarihçilik yönelimlerini çeşitlendirmiştir. Dünyada tarihçilik, her ne kadar yaşanan ülkenin siyasi-ekonomik ve sosyal yönelimleriyle biçimlense, eskilerin birikimleri üzerinde yükselse de dijital iletişimle büyük bir network' e sahip olarak yeni konu ve yaklaşımlara yönelmiştir. Bu durumu incelemek, gerek ülkelerin tarihçiliklerini görmek, gerekse bu tarihçilikleri etkileyen faktörleri çözümlenmek adına değerlidir.

Dünya' da son altmış yılda, Türkiye' de ise son otuz yılda yapılan yayınlar göstermiştir ki geçmişi tasvir ya da analiz etmek amacıyla yazılan tarih yayınlarının, pek çok değişkenin sonucunda biçimlendiği söylenebilir. Bunların en bilinenlerinden ilki, tarihyazımının gerçekleştirildiği dönemin siyasi-ekonomik-kültürel

ve sosyal atmosferini belirleyen olarak *devlet-toplum*dur. İkincisi, eseri biçimlendiren beklentileri, eğitimi, inancı, imkanları, zihniyeti ile *tarihçi*dir. Üçüncüsü ise piyasa koşullarından etkilenen *yayıncı*dır.

Bu kitapta, dünyadaki tarihçiliğin son yirmi yılı, on ayrı ülke örneğinde incelenmiştir. Bunlar, köklü tarihçilik gelenekleri yanında dünya tarihçiliğine katkı sağladığı söylenebilecek, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İspanya, Mısır, İran, Çin, Japonya ve Rusya'dır. Kitabımızın planında İtalya, İsrail ve Yunanistan da olmasına karşın, bu üç ülkeyi inceleyen tarihçilerimiz arzu edilen düzende ve sürede metin sunmadıkları için eksik kalmıştır. Dokuz farklı dilde, on ayrı ülkedeki tarihçiliğin son yirmi yılını inceleyen bu çalışmadaki her bir tarihçi yazarımız, ilgili ülkelerde doktora ya da post doktora yapmış akademisyenlerden oluştu. Böylelikle ilgili ülkenin dili ve kültürüne nüfuz etmiş tarihçilerin incelemeleriyle bir anlamda dünyadaki tarihçilik adına nelerin tartışıldığı, konuşulduğu ve yazıldığını okuma imkanına eriştik. Her bir tarihçi bölüm yazarımıza bize bu ülkeleri bir arada okuma imkanı verdikleri için teşekkür ediyoruz. Bu aynı zamanda Türkiye'ye bugün, dünyada farklı ülkelerini yakından takip eden önemli bir tarihçi potansiyelinin de varlığına işaret etmesi bakımından önemli sayılabilir. Maksudumuz, Türkiye'deki tarihçilerin dünyada tarihçilik adına nelerin konu edildiğinden haberdar olmalarını ve bundan ilham almalarını sağlamaktır.

Kitabımızda her bir bölüm yazarı tarihçinin şu ortak sorulardan hareketle metin oluşturması beklendi:

Konu edilen ülkede 2000'den bu yana;

- ✓ Akademik yayınlarda öne çıkan tarih tartışmaları nelerdir?
- ✓ Popüler yayınlarda öne çıkan tarih tartışmaları nelerdir?
- ✓ Yenilikçi tarihçi olarak kimler, hangi eserleriyle, nasıl öne çıktılar?
- ✓ Türkler/Türk tarihi üzerine yazılanlar nelerdir?

Açıkçası bu sorulara yönelik cevaplara, her bölümde eşit düzeyde yer verebildiğimiz söylenemez. Zira örneğin ABD gibi tarih yayınlarının çok fazla olduğu, farklı eyaletlerde farklı yönelimlerin ve yayınların olduğu bir ülkede popüler tarihçiliğin gündemi-

ni tayin etmek hiç de kolay olamazdı. Bu sebepten bölüm yazıları arasında yukarıdaki dört soru çerçevesinde tam bir akış sağlana- masa da her bir bölümde, maksadına hasıl olacak biçimde zengin bir içerik sunuldu.

Takdir, her zaman okuyucunundur.

İstanbul, 2020

Amerika'da Tarihçilik Gündemi

Zahit ATÇIL

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Giriş

Akademik tarihçilik sahasında Amerika Birleşik Devletleri —birçok disiplinde de olduğu gibi— dünyanın geri kalanına öncülük etmektedir. Hem üniversitelerde istihdam edilen profesyonel tarihçiler, hem de yıllık üretilen tarih kitapları ve makaleleri itibari ile Amerika, dünya genelinde diğer ülkelerin önünde yer almaktadır. Akademik ürünlerin sayısal olarak çok olması çok farklı alanlarda yayınların görülebilmesine imkân sağlamaktadır. Fakat genel olarak üniversitelerdeki tarih öğretim üyesi kadrolarına ve akademik yayınlara baktığımızda Amerikan tarihçiliğinin gündeminde Amerikan tarihi ve Avrupa tarihinin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu bölümde, 2000-2019 yılları arasındaki 20 yıllık dönemde ABD sınırları içinde akademik tarihçiliğin gündemine ve Amerika'daki Türk tarihçiliğinin durumuna bakacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde tarih alanında akademik ürünlerin paylaşıldığı platform American Historical Association'ın yıllık (AHA) düzenli konferansları ve yine bu kurumun sponsorluğunda çıkarılan *American Historical Review* (AHR) dergisinde yayınlanan kitap tanıtımlarıdır. 1884'te kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak ortaya çıkan AHA, 1889'da Amerikan Kongresi tarafından tarih çalışmalarını teşvik etmek amacıyla yetkilendirilmiştir. 2020 yılı itibariyle, 12000'den fazla üyesi bulunan AHA her

yıl ocak ayının başlarında başlıca Amerikan şehirlerinde binlerce kişinin katılımı ile yıllık konferanslar (Annual Meeting) düzenlenmektedir. Bu konferanslar genellikle tarih alanındaki yeni araştırmalarının kamuya açık ilk sunumu olup, profesyonel ve popüler tarihçilerin buluşmalarına vesile olmaktadır. Konferanslar esnasında öne çıkan tarihçilere çeşitli ödüller takdim edilip yeni yaklaşımların da tanıtılması ve tartışılmasına imkân sağlamaktadır. Bunun yanında, Amerika'da tarihçilerin en geniş katılımlı kuruluşu olması hasebiyle tarih disiplindeki değişimleri izlememize yardımcı olacak en önemli platform AHA'nın sunduğu veriler olacaktır.

AHA tarafından 1895'ten beri düzenli olarak yayımlanan ve yılda 5 sayı çıkarılan *AHR*, tarih alanında yapılan bazı öncü makalelerin yanında yakın zamanda çıkmış kitapların tanıtımlarının yapıldığı ve alana katkılarının tartışıldığı bir dergidir. Derginin başlıca amacı tarih kitaplarının tanıtılması olsa da 2000'lerin başından itibaren AHA'nın yıllık toplantılarıyla da bağlantılı olarak çeşitli yuvarlak masa toplantılarının çıktılarını yayımlamaya başlamıştır. Bu açıdan *AHR*, Amerika'daki tarih alanında ortaya konulan başlıca konuları takip etmemize imkân sağlamaktadır.

Burada Amerika'daki akademik tarihçiliğin gündemindeki gelişmeleri takip etmek için iki eğilime bakacağım:

- 1) Üniversitelerde istihdam edilen öğretim üyelerinin dağılımı,
- 2) 2000'den beri Amerika gündemine girmiş olan tarih kitaplarının konu dağılımı.

Her iki eğilim için de AHA'nın sunduğu verilere dayanacağım. Özellikle üniversitelerde istihdam edilen öğretim üyelerinin dağılımı için yıllık yayınlanan rehberlere dayanan istatistiki çalışmaları ve AHA'nın yılda beş defa çıkardığı ve tarih üzerine yazılan kitapların tanıtımlarının yapıldığı *AHR* kitap dağılımlarından elde ettiğim istatistikleri kullanacağım.¹

1. *American Historical Review*'de yayınlanan kitap tanıtımlarına dayanarak burada yer alan istatistiki veriler bana aittir. Bu verilerin hazırlanmasında yardımcı olan ve makaleyi okuyarak tenkit ve görüşlerini benimle paylaşan Arif Erbil ve Muhammet Bedreddin Toprak'a teşekkür ederim.

Akademik Tarihçilerin Çalışma Alanları

Amerika'daki üniversitelerdeki öğretim üyesi istihdamı ile başlayacak olursak, Amerikan tarihinin çalışmalarının diğer alanlara oranla daha fazla yer tuttuğunu söyleyebiliriz. 2015 yılında yayınlanan rehberine dayanarak yapılan bir çalışmaya göre üniversitelerde Amerikan tarihinde uzmanlaşmış tarihçi istihdamının bütün tarih alanları içindeki oranı %41,2'dir.² Bu durum üniversitelerdeki tarihçilerin neredeyse yarısının Amerikan tarihinde uzmanlaşmış olduğunu göstermektedir ve yaklaşık 1975'ten beri bu oran pek değişmeden kalmıştır. Avrupa tarihi alanında uzmanlaşmış tarihçilerin sayısı 1975'te %39 iken 2015 yılında %32,2'ye düşmüştür.³ Fakat kabaca topladığımızda halen Amerika ve Avrupa tarihlerinde uzmanlaşmış tarihçiler üniversitelerin tarih bölümlerinin %70'inden fazlasını oluşturmaktadır. Aşağıda tarih kitaplarının dağılımında da görüleceği üzere Amerika'daki profesyonel tarihçilikte Amerikan tarihi ve Avrupa tarihi en önde yer alan alanlardır. Bunun yanında 2015 yılı itibariyle uzmanlık alanlarına göre, Asya tarihi %9,4, Latin Amerika tarihi %7,4, Afrika ve Ortadoğu/İslam dünyası tarihi ancak %5'lik bir kısmı kapsamaktadır.

Bu oranlar açık bir şekilde Amerika'daki üniversitelerin tarih bölümlerinin Amerika ve Avrupa tarihi merkezli olarak tasarlanıp bu coğrafyaların dışındaki bölgelerin tarihlerine ikincil bir yer verildiğini göstermektedir. Fakat 20. yüzyılın sonuna kadar üniversitelerin sadece yarısı bu Asya, Latin Amerika, Afrika, Ortadoğu ve İslam tarihi alanlarında en az bir uzman bulunduran üniversiteler sayı bakımından az iken, 2000'den sonra bu alanlarda en az bir uzman bulunduran üniversiteler yaklaşık %65'e ulaşmıştır.⁴ Her ne kadar bu alanlarda uzmanlar daha fazla istihdam edili olsa da Amerika ve Avrupa tarihi alanlarındaki ağırlık neredeyse hiç gerilemeden devam etmektedir.

Bu coğrafi uzmanlık dağılımının yanında, üniversitelerdeki profesyonel tarihçilerin uzman oldukları konularda bazı değişimler yaşanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitişi ve küreselleşme

2. Robert B. Townsend, "The Rise and Decline of History Specializations over the Past 40 Years," *Perspectives on History*, Cilt: 53, Sayı: 9, (December 2015).

3. Townsend, a.g.m.

4. Townsend, a.g.m.